

доповідей і наукових повідомлень учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Харків, 8 жовтня 2021р. Харків 2021. С. 138-141.

6. Умови партнерства для Водіїв : веб-сайт компанії «Bolt». URL: <https://bolt.eu/uk-ua/legal/ua/terms-for-drivers/> (дата звернення: 03.02.2022)

УДК 341; 347

Островська Б. В.

*д.ю.н., провідний науковий співробітник
відділу дослідження проблем взаємодії*

держави і громадянського суспільства,

Київський регіональний центр

Національної академії правових наук України

ДОЛЯ СУРОГАТНИХ МАТЕРІВ І ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ НА УКРАЇНІ

Раптове збройне вторгнення на Україну спричинило гострі проблеми, з якими зіштовхнулися українські жінки, які надають послуги сурогатного материнства для іноземців (це так зване гестаційне сурогатне материнство). Бажання кращого майбутнього для своїх дітей, а також соціально-економічні умови життя підштовхують українок бути сурогатними матерями за комерційну винагороду. Щороку їх послугами користуються пари з США, Південної Америки, Європи, Китаю тощо. Україна стала однією із країн-лідерів на світовому ринку сурогатного материнства.

Приватні клініки, що спеціалізуються на сфері репродуктивної медицини, зазвичай діють за посередництва агентств з організації послуг сурогатного материнства, які підшукують потенційним батькам-іноземцям українських жінок для виношування та народження їх майбутньої дитини. Спершу пандемія *Covid-19*, а наразі – воєнні дії на Україні продемонстрували неготовність усіх учасників процесу до забезпечення скоординованих дій у випадку розгортання форс-мажорних обставин.

Попередньо міжнародні перепони до повернення сурогатних дітей на батьківщину їх генетичних батьків були зумовлені карантинними обмеженнями, запровадженими в країнах. В умовах збройного нападу та окупації проблеми в цій сфері лише загострилися. Зокрема, обмеженість доступу до важливих медичних документів поставила під зрив питання легального вивезення таких дітей. Передусім це стосується документів, які

підтверджують генетичну спорідненість між подружжям та дитиною, народженою сурогатною матір'ю в Україні, що є основою для визнання їх генетичними батьками за національним законодавством країни, громадянами якої вони є.

У широкому сенсі питання евакуації дітей, стосується також ще не народжених, що передбачає перевезення сурогатних матерів у безпечне місце. При цьому виникає низка інших проблем, до прикладу, небажання вагітної жінки (сурогатної матері) покидати країну, в якій залишаються члени її сім'ї. Зазвичай жінки, які надають послуги сурогатного материнства, мають власних дітей, і тому бажання присутності біля них за обставин небезпеки є природним материнським інстинктом, спрямованим на збереження та продовження роду. Здебільшого біологічні батьки дитини, які прямо зацікавлені у безпеці сурогатної матері, беруть безпосередню участь у вирішенні питання місця її перебування, однак наразі таке рішення приймає сама жінка, зокрема щодо її переміщення.

Деякі сурогатні матері опинилися під максимальними ризиками – у пастці бойових дій. При цьому ситуація ускладнюється з наближенням терміну пологів. Хоча, наразі всі сурогатні матері опинилися в критичних умовах, і не лише через війну, обмеження доступу до базових медичних послуг, відділень інтенсивної терапії, пологових будинків, а й з причини фізичного та психічного стану вагітної жінки, який в таких стресових умовах потребує постійної уваги фахівців, і особливо на пізніх термінах вагітності.

Водночас і життя та здоров'я їх майбутніх дітей, які вони виношують для іноземних біологічних батьків знаходиться не у меншій, а очевидно більшій загрозі. Це пов'язано з особливими потребами для транспортування новонароджених дітей, а іноді й значними складнощами евакуації передчасно народжених немовлят. Тому окремою проблемою є переміщення за кордон вже народжених українськими сурогатними матеріями дітей для іноземців, які залишилися в Україні на момент збройної агресії. До прикладу, в Київському підвалі на руках нянь було 19 таких дітей, як повідомляє «*The New York Times*» [1]. Часто за їх піклування беруться агенти, які намагаються в умовах війни перемістити дітей своїх клієнтів, а також сурогатних матерів в безпечне місце [2].

Однак існують значні труднощі процесу транспортування новонароджених, особливо якщо є потреба у спеціальному медичному обладнанні, у доступі дітей до необхідної, а в певних випадках високоспеціалізованої медичної допомоги та супроводі відповідних фахівців, зокрема у випадку передчасних пологів. У такому разі для транспортування потрібні реанімобілі. Як приклад, з метою евакуації своїх двох недоношених дітей-близнюків, які народилися від сурогатної матері, з Києва до відділення

реанімації в польському місті Жешув, американське подружжя [3], яке є їх генетичними батьками, змушене було звертатися за допомогою до компанії «*Project Dynamo*» (США) [4]. Це свідчить про те, що генетичні батьки залишилися переважно сам на сам зі своїми проблемами в умовах війни.

У підсумку на багатьох новонароджених чекає невизначена доля, оскільки їхні біологічні батьки, перебуваючи поза межами України, не можуть приїхати забрати своїх дітей через запроваджений воєнний стан, за інформацією «*The Wall Street Journal*» [5]. Виникає необхідність встановлення прямих контактів пари з українською сурогатною матір'ю. Також через війну залишається невирішеним питання громадянства новонароджених відповідно до бажання їх біологічних батьків (оскільки такі діти, народжені в Україні, батьками яких є іноземці, вважаються громадянами України), а також питання про те, хто наразі буде їхніми законними опікунами.

Проте саме лише переміщення дитини не розв'язує юридичні проблеми, які виникають після її народження. Законодавство деяких країн, громадяни яких звертаються до українських репродуктивних клінік, є менш ліберальним, а тому при перетині кордону виникає питання необхідності реєстрації української сурогатної матері як законного опікуна немовляти. Наприклад, для законної реєстрації дитини на території Німеччини необхідно надати судове рішення про встановлення факту спорідненості подружжя з дитиною, народженої сурогатною матір'ю на Україні, оскільки за німецьким законодавством матір'ю дитини вважається жінка, яка її народила, і саме тому у Німеччині українське свідоцтво про народження дитини не визнається. Аналогічні вимоги діють і для громадян Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Загалом передумовою процвітання бізнесу сурогатного материнства на Україні є насамперед низький рівень доходу більшості українців, а також недостатньо розроблене національно-правове регулювання цих питань. Тому українське законодавство виявляється досить ліберальним у цій сфері. Водночас українські жінки, які дали свою добровільну інформовану згоду на сурогатне материнство, залежать від правил, встановлених приватними клініками. Особливо гостро це стосується питань штучного переривання вагітності сурогатної матері; необхідності її постійної психологічної підтримки під час вагітності та після пологів, у випадку коли породілля намагається залишити, народжену нею дитину.

Отже, комерційне сурогатне материнство спрямоване насамперед на задоволення інтересів клієнтів репродуктивних клінік, які замовляють і сплачують дорогівартісну послугу – зачаття та народження їх біологічної дитини. При цьому права та інтереси сурогатної матері відходять на задній план. Наразі виникла необхідність перегляду всієї політики сурогатного

материнства на державному рівні з метою захисту найкращих інтересів дитини, а також прав українських сурогатних матерів.

Гіркий досвід, який здобули всі учасники, залучені в процес надання та отримання послуг сурогатного материнства на Україні, має лягти в основу нових змін в національно-правовому регулюванні даної сфери правовідносин з врахуванням міжнародно-правових актів та судової практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. In a Kyiv Basement, 19 Surrogate Babies Are Trapped by War but Kept Alive by Nannies. By Andrew E. Kramer and Maria Varenikova. March 12, 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/03/12/world/europe/ukraine-surrogate-mothers-babies.html> (дата звернення: 28.03.2022).

2. Parents Relying on Ukraine Surrogates Desperately Seek Their Newborns. March 11, 2022. Christine Chung. URL: <https://www.nytimes.com/2022/03/11/world/europe/russia-ukraine-surrogate-children.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> (дата звернення: 28.03.2022).

3. A rescue team evacuates premature American twins from Kyiv in a daring mission. March 8, 2022. URL: <https://www.npr.org/2022/03/08/1085105946/ukraine-russia-rescue-evacuation-premature-babies> (дата звернення: 28.03.2022).

4. Project Dynamo. URL: <https://www.projectdynamo.org/> (дата звернення: 28.03.2022).

5. Ukraine is the world Leader in Surrogacy, but Babies Are Now Stranded in a War Zone. By Isabel Coles. March 12, 2022. URL: <https://www.wsj.com/articles/ukraine-is-a-world-leader-in-surrogacy-but-babies-are-now-stranded-in-war-zone-11647081997> (дата звернення: 28.03.2022).